

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ІНКЛЮЗИВНОГО ТУРИЗМУ

У тезах висвітлено особливості розвитку інклюзивного туризму як інструменту соціальної адаптації та інтеграції осіб з інвалідністю у сучасному глобалізованому суспільстві. Інклюзивний туризм розглядається як важливий напрям реалізації прав людини на вільне пересування, відпочинок і культурний розвиток. Підкреслено, що в умовах євроінтеграційних прагнень України, впровадження європейських стандартів у сфері доступності туристичних послуг стає актуальним завданням на державному рівні. В тезах окреслено історичну еволюцію концепції доступного середовища, визначено її основні принципи та роль у забезпеченні рівноправної участі всіх громадян у туристичній діяльності.

Проаналізовано зарубіжний досвід організації інклюзивного туризму в країнах Європейського Союзу та Північної Америки, охарактеризовано кращі практики інфраструктурної адаптації, цифрової інклюзії та спеціалізованого туристичного обслуговування. Окрема увага приділяється сучасному стану інклюзивного туризму в Україні, де ця сфера перебуває на етапі становлення. Виявлено основні бар'єри, що гальмують розвиток інклюзивного туризму в нашій державі, зокрема нормативно-правові, інституційні, інформаційні та фізичні. Узагальнено перспективи впровадження міжнародних практик та адаптації глобального досвіду до українських реалій з метою формування безбар'єрного туристичного простору.

Ключові слова: інклюзивний туризм, соціальна адаптація, безбар'єрне середовище, інвалідність, туристична доступність.

Інклюзивний туризм – це напрям туристичної діяльності, який забезпечує можливість подорожувати людям з різними формами інвалідності, особами похилого віку, батьками з маленькими дітьми, а також тим, хто має тимчасові обмеження мобільності. Основною метою інклюзивного туризму є створення такого середовища, яке не містить фізичних, інформаційних, соціальних або психологічних бар'єрів, а навпаки – сприяє соціалізації, самореалізації та підвищенню якості життя.

Українські науковці приділяли велику увагу розгляду цього питання. Зокрема, Волошинський О. Н. і Горбачь І. К. запропонували модель організації активного відпочинку для неповноздатних осіб. Петров Д. Г. наголошував на необхідності сприйняття інвалідного туризму як базового права, а не привілею. Соловійов Д. І. вивчав розвиток термінології у сфері туризму, Топалова О. І. – суспільно-географічні передумови адаптивного туризму в Україні, а Трухін І. О. – соціальний захист людей з інвалідністю як елемент гуманістичної моделі суспільства.

Вперше концепція доступності в туризмі почала активно обговорюватися на міжнародному рівні у 1970-1980-х роках, зокрема в контексті прав людини. Вона знайшла своє відображення в документах ООН, таких як Конвенція про права осіб з інвалідністю, яка прямо вимагає забезпечення доступу до транспорту, інфраструктури, послуг і відпочинку. У ХХІ столітті питання інклюзії набуло особливої актуальності внаслідок глобальних процесів гуманізації, демографічних змін (старіння населення) і розвитку технологій, що дозволяють адаптувати середовище.

У світі сформувалися різні підходи до реалізації інклюзивного туризму. Країни Європейського Союзу зробили акцент на нормативно-правове регулювання доступності та залучення держави до фінансування відповідних ініціатив. Наприклад, у Німеччині розроблено і на законодавчому рівні затверджено стандарти адаптації об'єктів інфраструктури для людей з інвалідністю. Це стосується не лише фізичної доступності (наявності пандусів, ліфтів, широких дверей), а й інформаційної – наприклад, надання інформації шрифтом Брайля, використання QR-кодів з аудіоописами для людей з порушенням зору.

У Франції місто Лурд є унікальним прикладом релігійного туризму, повністю адаптованого для осіб з обмеженою мобільністю. Усі готелі в межах туристичної зони мають спеціальні підйомники, адаптовані санвузли, кімнати для осіб з інвалідністю, а вулиці міста облаштовані тактильною плиткою та інтуїтивною навігацією. Крім того, у Лурді діють волонтерські служби, що супроводжують туристів із додатковими потребами протягом усього маршруту.

У Польщі одним із пріоритетів стало впровадження цифрових інструментів для забезпечення доступності туризму. Зокрема, створено державний реєстр туристичних об'єктів, пристосованих до потреб осіб з інвалідністю. Вебсайти готелів, музеїв, екскурсійних бюро відповідають стандартам WCAG 2.1, що забезпечує зручність користування особам із порушенням зору та слуху. У Кракові та Варшаві

активно функціонують інтерактивні карти з позначенням доступних маршрутів і громадського транспорту.

У США поняття доступності в туризмі є частиною загального підходу до універсального дизайну. У більшості великих міст США функціонують спеціалізовані туристичні оператори, що пропонують повністю адаптовані тури, включаючи трансфери, обладнання, медичний супровід, а також інструкторів для людей з інтелектуальними чи психоемоційними особливостями.

Канада зробила акцент на участь громад у створенні доступного середовища. Проекти з інклюзивного туризму тут підтримуються на муніципальному рівні, а готелі й туристичні локації проходять добровільну сертифікацію, що підтверджує рівень їхньої доступності. Додатково створюються освітні програми для персоналу туристичної сфери щодо етики взаємодії з людьми з інвалідністю.

Україна наразі лише формує підґрунтя для розвитку інклюзивного туризму. Попри наявність окремих нормативних документів, таких як Державні будівельні норми (ДБН В.2.2-40:2018), на практиці більшість туристичних об'єктів залишається недоступною. Відсутність пандусів, ліфтів, спеціалізованих туалетних кімнат, адаптованого транспорту, а також низька обізнаність персоналу щодо потреб маломобільних груп – це лише частина проблем. Бракує комплексного підходу, що включав би інфраструктуру, сервіс, транспорт і цифрову доступність.

Окремі позитивні приклади існують завдяки діяльності громадських організацій. Зокрема, ГО «Зелений хрест» у Львові організовує інклюзивні екскурсії старовинною частиною міста, використовуючи спеціальні візки. У Києві та Одесі проводяться туристичні маршрути з сурдоперекладом для осіб із порушенням слуху. Проте масштаб таких ініціатив залишається локальним, а фінансування – обмеженим.

Серед основних бар'єрів розвитку інклюзивного туризму в Україні варто виокремити:

- **Архітектурні:** більшість історичних пам'яток та природних локацій не мають засобів фізичного доступу.

- **Інформаційні:** відсутність сайтів із адаптованою інформацією, мобільних застосунків, навігаційних матеріалів.

- **Психологічні:** недовіра людей з інвалідністю до сфери туризму через попередній негативний досвід.

- **Організаційні:** брак кадрів, які мають компетентність у сфері інклюзії, відсутність курсів з підвищення кваліфікації для гідів і туроператорів.

Для подолання цих викликів необхідно запровадити цілісну державну програму розвитку інклюзивного туризму, яка б включала фінансування, освітні заходи, стимулювання бізнесу до впровадження безбар'єрних рішень. Доцільним є вивчення досвіду Польщі як найближчого сусіда, що успішно реалізував цифрові стандарти доступності в умовах постсоціалістичної трансформації.

Таким чином, інклюзивний туризм – це не лише прояв соціальної відповідальності, а й потужний інструмент розвитку місцевих громад, розширення туристичних послуг та формування позитивного іміджу держави. Україна має усі передумови для активного впровадження зарубіжного досвіду в цій сфері за умови політичної волі, партнерства з громадським сектором і готовності бізнесу до трансформацій.

References

1. Pro turyzm: Zakon Ukrainy vid 15.09.1995 r. №324/95. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 1995. №54-67. St. 189.
1. 2.Voloshynskyi O. N., Horbats I. K. Teoriia i praktyka orhanizatsii aktyvnogo vidpochynku ta turyzmu dlia nepovnozdatnykh osib: navch. posib. Lviv: TOV «Prostir M», 2009. 128 s.
2. Petrov D. H. Svit na dotyk. Invalidnyi turyzm – rozkish chy neobkhidnist: navch. posib. Kyiv: Dzerkalotyzhnia, 2007. 48 s.
3. 4.Soloviov D. I. Vdoskonalennia poniatiinoho aparatu teoretychnoho zabezpechennia funktsionuvannia turystrychnoi sfery. Visnyk Berdianskoho universytetu menedzhmentu i biznesu. Berdiansk, 2011. 5-7 berez. (№ 23). S. 82-88.
4. Topalova O. I. Suspilno-heohrafichni peredumovy ta perspektyvy rozvytku adaptivnogo turyzmu v Ukraini: avtoref. dys. Kyiv: KNU, 2016. 175 s.
5. Trukhin I. O. Sotsialnyi zakhyst invalidiv yak proiav humanizatsii suspilstva. Kyiv: Osvita, 2000. 147 s.
6. 7.Surhova S.Iu. Arkhitektura dostupnist yak umova formuvannia inkliuzyvnogo sereдовyshcha // Olviiskyi forum- 2022 stratehii krain Prychomomorskoho rehionu v heopolitychnomu prostori: XVI mizhnar.nauk.-prakt. konf. 23-26 cherv. 2022 r., m. Mykolaiv: vyd-vo ChNU im. Petra Mohyly,2022. – s.6-10

The theses highlight the specific features of the development of inclusive tourism as a tool for social adaptation and integration of people with disabilities in the context of the modern globalized society. Inclusive tourism is considered an important area for implementing human rights to free movement, leisure, and cultural engagement. It is emphasized that, in the context of Ukraine's European integration ambitions, the implementation of European standards in the field of accessible tourism services is becoming a pressing issue at the national level. The paper outlines the historical evolution of the concept of an accessible environment, defines its key principles, and reveals its role in ensuring equal participation of all citizens in tourism activities.

The international experience of organizing inclusive tourism in the countries of the European Union and North America is analyzed, with a focus on best practices in infrastructure adaptation, digital inclusion, and specialized tourist services. Particular attention is paid to the current state of inclusive tourism in Ukraine, where this field is still at a formative stage. The main barriers hindering the development of inclusive tourism in Ukraine are identified, including legal, institutional, informational, and physical obstacles. The prospects for implementing international practices and adapting global experience to Ukrainian realities with the aim of creating a barrier-free tourism environment are summarized.

Keywords: *Inclusive tourism, social adaptation, barrier-free environment, disability, tourism accessibility.*

Відомості про автора/ Information about the Author

Світлана Сургова, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи, педагогіки і логопедії, Навчально-наукового медичного інституту, Чорноморського національного університету імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна. E-mail: surgova.svetlana@gmail.com, orcid: <https://0000-0002-3840-2924>

Svetlana Surgova, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Social Work, Pedagogy and Speech Therapy of the Educational and Scientific Medical Institute of the Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine. E-mail: surgova.svetlana@gmail.com, orcid: <https://0000-0002-3840-2924>

Своріна Єлизавета, студентка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, кафедри соціальної роботи, педагогіки і логопедії, Навчально-наукового медичного інституту, Чорноморського національного університету імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна. E-mail: svorinae@gmail.com, orcid: <https://0009-0006-3844-1874>

Svorina Yelyzaveta, student of the first (bachelor) level of higher education, department of social work, pedagogy and speech therapy, Educational and Scientific Medical Institute, Black Sea National University named after Peter Mohyla, Mykolaiv, Ukraine. E-mail: svorinae@gmail.com, orcid: <https://0009-0006-3844-1874>

